

א. שאלה כללית

אברבנאל מקשה:

"וייצר ה' אלוקים מן האדמה כל חית הסדה" - מה ענין זה לכאן? ואם בא הכתוב לספר יצירת האשה, למה זה זכר בתוך ספורה קריאת שמות לכל בעלי החיים, שאינו מן הדרוס? ויקשה בכלל זה, טאם בא הכתוב להגיד, שהניח שמות הדברים כפי הסממן, מדוע אמר בלבד חית הסדה ועף הלטמים, ולא זכר יסודות וצמחים, דוממים ומתכות וסאר הנמצאים, שהיה ראוי להניח להם גם כן שמות?

× ענה לסתי קוסיותיו.

ב. סאלות ודיוקים ברח"י:

(1) ז' ד"ה ויהי האדם לנפש חיה: אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה טבכלן, והנחוסף בה דעה ודבור. (וע' חרגום אונקלוס: והות באדם לרוח ממלא).

(2) ח' ד"ה מקדם... ואם תאמר: הרי כבר נאמר (פרק א') לויברא... אה האדם? דאיתי בכרייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסף הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשה וזו אחת מהן: "כלל שלאחריו מעטה הוא פרטו כל ראשון". "ויבדא... את האדם" זהו כלל. סתם ברייתו מהיכר וסתם מעטיו. חזר ופירש "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר... ויצמה לו גן בעדן ויניחהו בגן עדן ויפל עליו תרדמה... החומע סבור שהוא מעטה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון. וכך אצל הבהמה חזר וכתב "וייצר ה'... כל חית הסדה", כדי לפרש "ויבא אל האדם" לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן הרקק.

(3) יח ד"ה לא טוב היות: שלא יאמרו שתי רשויות הן: הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג.

מקשה בעל נמוקי רש"י (הירושענזאהן): מניין לקחו אונקלוס ורש"י לפרש מאמר אחד הסוה בסלוסה מקומות (א' ב'; א' כ"ד, ובמקומנו) לפרש את היתר בכונה אחרת מן כלס? יטב קושייתו.

(א) מה הוא הקוסל סכפרקנו סאזתו בא ליהב?
(ב) הסבר את המלים המסומנות בקו.
× (ג) התוכל לצלין מקומות נוספים בחמט בראשית המתפרטים יפה ע"ג המדה הזן: כלל סלאחריו מעטה הוא פרטו של ראשון?

מפרשי רש"י מקשים: מה ראו חז"ל ורש"י להלות הטלס כל "לא טוב היות האדם לבדו" בטלס זה, סלא יאמר... ולא אמרנ כפי ספרכו ספרנו "לא יושג טוב התכלית המכוון בדמותו ובצלמו, אס יצטרך להתעסק הוא עצמו בצרכי חיינו"? יטב קושייתו!

ג. ז' ויהי האדם לנפש חיה

תענית כ"ב ע"ב:

ר' יוסי אומר: אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית, טמא יצטרך לבריות. דס"י: כי אין בו כח להרויח ולהתפרנס מיגיעו ואין הבריות מרתמות עליו. מהרש"א: מהוא עצמו ברם לו חולי ע"י סגוף... אמר רב יהודה אמר רב: מאי מעמא דר' יוסי? דכתיב (בר' ב') "ויהי האדם לנפש חיה" - נשמה שנחתו בך - החייה!

בראשית רבה י"ד ל'. "ויהי האדם לנפש חיה" ר' יהודא אמר: עטאו עבד מכורן (מכור לצמיתות, מועבד) בפני עצמו, דאין לא לעי לא נגיס (=אם אינו יגע ועמל, אינו אוכל), הוא דעתיה דר' הונא (ויש גורסין דר' הנינא) דאמר (איכה א') "נתנני ה' בידו לא אוכל קום"...

ר' דוד הנגיד בן רבנו אברהם בן הרמב"ם (פרטת בראשית מתורגם מערבית ל"ל בהוצאת קרינפיס ירוסלים תש"ז)

ואני אומר עוד "ויהי האדם לנפש חיה" טחובט על האדם שיסחדל בחיי נפשו, יהיה אה נפשו ואל ימיתנה, ירפאנה ולא יחלנה, יען כי לנפש יח בריאות ומחלה, ומחלה הנפש היא האולת והסכלות וקניית המדות המוסחתות, הפריצות והרסעות; ורפואתה - קניית המעלות ומדות טובות והלון אחרי אנשי הדעת. ומגמת הכורא ית' מן האדם, סילך בורכיו ית' וסיחיו כל מעסיו הלמים ובריאים ונפשו טלמה ומתוקנה ותחמיד בחיים הנצחיים, כמו טאמר "ויהי האדם לנפש חיה"

- (1) מהו הקסי בפסוקנו שעליו עמדו כל הנ"ל?
- (2) מה ההבדל ביניהם בפרוט פסוקנו?
- (3) כיצד דורש ר' הונא את הפסוק איכה א' י"ד?

ד. ט"ו ויקח ה' אלוקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולסמרה.

בראשית רבה ט"ז:
 "ויקח ה' את האדם" - ר' יהודה אומר: עולה אותו. האין מה דאח אמר (ישע' ס"ג ג')
 "ולקחו עמם והביאום וגו'".
 ר' נחמיה אומר: פיתה אותו, הואך מה דאח אומר (הושע ד' ג') "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו'".

רס"י: לקחו בדברים נאים ופתחו ליכנס.

רד"ק: אע"פ הזכר למעלה (ב' ח') "ויטעם סם" חזר וטנה ענד ואמר "ויקח" לפי שרוצה לזכור המצוה שצוהו האל. ועוד הוסיף "לעבדה ולסמרה" שלא זכר בחחילה. ופירושו "ויניחהו" שלקחו ממקום סגור סמוך לגן עדן והניחו בגן עדן. ודלמה לא יצרו חחילה בגן עדן אחר שסופו היה להניחו סם? כדי שיהיה המקום הקדוש חביב עליה יותר, שהיה חדש אצלו וסיכר כי האל הולך ומטיב עמו. וטעם "ויקח" כמו (יהושע כ"ד) "ואקח את אביכם מעבר הנהר".

- (1) מה הם הקסיים בפסוקנו העומדים בפני בעל המדרש והפרשנים?
- (2) דברי ר' יהודה ור' נחמיה מובאים בבראשית רבה גם לפסוק ח' בפרקנו, הסבר למה לא הביאו רס"י סם?
- (3) מסבר מה ראה רס"י לסנות מלשון מקורו (דברי ר' נחמיה)?
- (4) למה הביא רד"ק ראיתו מיהושע ולא הביאה מחמת בראשית ט"ז ג'?

ה. ויניחהו בגן עדן לעבדה ולסמרה.

בראשית רבה ט"ז ב':

"ויניחהו" - נתן לו מצות שבת, כמה דאח אמר (שם' כ' י"א) "וינח ביום השביעי";
 "לעבדה" (סס סס ט') "קסת ימים מעבוד", "ולסמרה" - (דב' ה') "שמור את יום השבת".
 דבר אחר: "לעבדה ולסמרה" - אלו הקרבנות, שנאמר (שם' ג' י"ב) "תעבדוך את האלוקים", (במדבר כ"ח ב') תסמרו להקריב לי".

אף) מה המסותף לדעת שני המדרשים האלה בפירוט המלים "לעבדה ולסמרה"?
 2xx) מהו הרעיון המסומל בדברי בעל הד"א?

(הערה: קאסוטו בספרו "מאדם עד נח" עמ' 68: נראה שפרוטס' של חז"ל על "לעבדה" - אלו הקרבנות אינו דרש בעלמא אלא פשוטו של מקרא.)

ו. י"ט ויצר ה' אלוקים מן האדמה כל חית המדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו.

ר' נפתלי הירץ ויזל: אמרי ספר: הפך ה' שהאדם יקרא שמות לחיה ולבהמה ולעוף השמים, על כן הביאם אליו לראות מה יקרא לכל אחד מהם, והוא ב"ה צופה ויודע הכל, וידע מה יקרא להם, ושיבנון בכל שם כפי הראוי לאותו המין. ואם כן - מילת "לראות" כמו (פרק י"א) "לראות את הציר דאת המגדל אשר בנו בני הידם"; (תהל' י"ד ב') "לראות היס מסכיל דורש את אלוקים"; וכן, "לראות מה יקרא לו", כי הוא מסגית בכל עת, כי קריאת השמות איננו לבד שיבדלו במסותיהם לדעת מי זה ומי זה, אבל השם הוא תולדתו הפנימית ולא יזה דבר נברא לסמט.

ספורנו: כדי שיראה ויתבונן איזה סם ראוי לכל אחד מהם כפי המעלה המיוחדת לצורתו.

- (1) מה ההבדל בין שני הפרוטים מבחינה חבירית?
- (2) סד"ל מביא הוכחה לפירוטו של ספורנו משני הפסוקים הבאים: שמואל ב' כ"ד י"ג; תהלים ק"ד כ"ח.
 הסבר במה מסייע כל אחד מן הפסוקים האלה לפרוטו של ספורנו?
- (3) לדעת כמה ממפרטינו הרי פסוק זה הוא בצעו של מה שנאמר בבראשית א' כ"ח.
 הסבר!

החשובות המסומנות ב-X קשות והמסומנות ב-AA קשות ביותר. יבחר כל לומד לפי רמתו.

חשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, ירוסלים, קריית משה.